

Minu kooliaastad

Jälgides kõrvaltvaatajana tänapäeva laste hariduseteed, kus lakkamatult kõlab koolivägivald, omal suval õppimise katkestamine, vastastikkune kiusamine õpetaja ja õpilase vahel, tahaksin meenutada oma õpinguid Anna Tõrvand-Tellmanni Inglise Kolledžis aastail 1933-38, st gümnaasiumi astmel.

Meie klass oli kooli kõige vanem. Alustasime 7. õppeaastast, mil 1932. a loodud kool oli veel kujunemiseetapis ja puudus oma 6. klass. Seega klass koosnes väljastpoolt tulnud õpilastest, kel ei olnud eelnevalt kujunenud sõprussidemeid ega õpikogemusi. Üldiselt oli meid keskmiselt 25 õpilast klassis. Õpilaste teadmised olid võrdlemisi ühtlase tasemega, väga väljapaistvaid andeid ei olnud. Ekkis kahe-kolme liikmega ringe, eriti tütarlaste seas, ent üldist rahumeelset õhkkonda see ei häirinud. Esimeseks klassijuhatajaks oli Mrs Kansberg, kes oli õppetöös järjekindel ja küllaltki range käitumisenõudeis.

Esimesest aastast on meelde jäänud juhtum Henriettega, kes oli elavaloomuline ja pisut väljakutsuva käitumisega. Ta oli lasknud juustesse teha elektrilokid ja kooli tulekuks sättida need kenadesse lainetesse. Mrs Kansberg vaatas tüdrukut suuril silmil ja käskis tal minna klassiruumis oleva veekraani alla, et juuksed märjaks teha. Õpetaja ei aimanud püsilokke, arvas olevat lihtsa vesilainesoengu ja tema ehmatuseks oli aalkude asemel neegri käharpea. Ei mäleta klassi reageerimist, ju oli see jahmatav. Enamikule ei tulnud see vist õpetajapoolse kiusamisena või vägivallana, vaid koolis valitseva korranõude täitmisena, mis ei lubanud erilisi soenguid.

Meelde on jäänud Mrs Kansbergi käitumine, kui ta sammus mööda koridori klassi poole. Väljas viibinud Voldemar tormas klassihõisega "Tuleb, tuleb!" ja lõi ukse paukudes kinni. Mrs Kansberg astus sisse, kutsus poisi ja pöördus tagasi koridori. Ta laskis poisil avada ukse ja õpetas: "Sina teed ukse lahti, lased mind sisse, sulged vaikselt ukse ja asud oma pinki." Oli antud näitlik õpetus, ei mingit noomimist.

Mrs Kansberg õpetas küsima midagi vajalikku. Keegi tahtis võtta laualt raamatut pöördumisega: "Can I take this book?" Sellele peale vastas õpetaja: "Yes, you can, but you may not!" Siiani on selge, kuidas kenasti küsida.

Kahjuks Mrs Kansberg lahkus koolist ja meie ei saanudki pidevat klassijuhatajat. 9.klassis oli vist Mr Sykes, ajutine asetäitja, ja järgmine inglise keele õpetaja Mr Seth ei saanudki aru, et tül oli vaja ka klassil silm peal hoida. 10. klassis vist hoolitses mõnevõrra meie eest saksa keele õpetaja pr Schwarz ja lõpuklassis oli pr Tõrvandise klassijuhataja ülesannetes.

Ega klassijuhatajal mingit erilist osa polnud. Distsipliini ja üldisi korraldusi loeti ette hommikukogunemistel, mis toimusid esimesel vahetunnil. Sel ajal tähistati lühikese sõnavõtuga ka üldisi sündmusi nagu hõimupäev, naabervabariigi aastapäev jm. Eesti vabariigi aastapäev ja emadepäev said eraldi aktuse.

Erilise pingelise perioodina on meelde jäänud 9.klass, mil matemaatikat õpetas hr Kalev Ratasepp. Ta oli põhikohaga tehnikumis poiste õppejõud ja meiesugused humanitaarse kallakuga õpilased, eriti tüdrukud, olid tema jaoks tõelised puupead. Sageli olid tema märkused nii teravad, et pisarsilmi pöörduti tahvli eest oma pinki. Tema terav summutas igasuguse võimaluse õpetajale mingit vempu üüritada.

Mõnevõrra püüti proovida vähemate pedagoogiliste kogemustega noorte õpetajate taluvusevõimet. Psühholoogia õpetajale prl Holbergile esitati kiuslikke küsimusi ja püüti juhtida tund hoopiski teemast kõrvalemale mida õpetaja ebalev olek taskiski sündida.

Jõulude eel oli kõmbeks esimese tunni hämaruses süüdata pinkidel küünlaid. Pastor Uhke leppis sellega, prl Holberg palus küünlad

kustutada. Ägedas protestis, et eelmisel tunnil küünlad põlesid, pidi õpetaja alla andma. Poisid haarasid tütarlaste juusteklambriid, tõmbasid need sirgiks ja hakkasid võileiva vahelt võetud vorstitükikesi praadima. Lisaks oli kellegi tükki suhkrut, millest sai paberile siirupikomme tilgutada.

Ühel tunnil kammisid poisid oma juuksed keskest lahku, nii et see teatud määral muutis nende ilmet. Istusid kõik vaikselt, käed laual ja vaatasid õpetajale otsa. Vaene õpetaja oli hämmingus ega osanud kuidagi tundi alustada, olles nagu valmis mingiks ohuks klassi poolt.

Sellised ettevõtmised said võimalikuks noorte pedagoogide juures. Kuigi õpetaja läks mõnikord klassist välja ja lubas kutsuda härra Kasemetsa, jäi ta saali seisma. Paar poissi läks talle järele, vabandasid, lubasid kenasti käituda ja ettekanne jäi tegemata. ✓

Samas aga proua Puskar, bioloogia õpetaja, kes ka alustas oma esimest töö-aastat, käitus enesekindlalt ja rangelt, et keegi ei mõelnudki tundi segada. Kord tunni eel sättis pr Puskar lauale kalade lahkamiseks kääre, pihsette ja muud vajalikku. Enne õpetaja saabumist tekkis kahe õpilase vahel rüselemine ja laual olevad esemed paiskusid segamini. Pr Puskar vaatas segadust, küsis, kes selle tekitas. Rüselejad tõusid süüdlaslikult püsti ja eeldasid mingit ranget karistust. Õpetaja käskis laua korda teha. Ei mingit noomimist ega märkust päevikusse. ✓

Saksa keele eakam õpetaja proua Schwarz ei kaevanud tunni segajate üle. Kui sumin hakkas tema häält ületama, koputas ta sõrmustatud kärga vastu lauda ja vaikus oli otsemaid saavutatud.

Viimase aasta kevadest on meeles kaks seika, mis ilmselt jäid koolipõlve ja nn ellu astumise piirimaile. Meie koolimajas ei olnud füüsikakabinetti, seepärast toimusid füüsikatunnid Pedagoogilises Muuseumis Sakala tänaval. Õppetöö algas seal pisut varem, et teiseks tunniks koolimajja jõuda. Oli ilus maihommik. Tulnud trammipeatusse Pärnu maanteel, sattusime trammi lahtisele järelvagunile nagu neid kasutati soojal perioodil. Rõõmuga hõivasime tagumise vaguni. Jõudnud meile vajalikku peatusse Narva maanteel, otsustas enamik jätkata retke Kadriorgu. Seal sisenesime kohvikusse, tellisime teed ja lõime lahti kodused võileivad. Kerge eine järele siirdusime kooli, kus

meid ootas eesti keele tund. Opetaja sisenes koos proua Tõrvandiga, rahulikult teatas: tunnist puudunud õpilased peavad tegemasuulise eesti keele eksami lisaks kirjalikule. Ei mingit õiendamist ega enda õigustamist süüdlaste poolelt. Proua Tõrvand oli tõeline autoriteet. Talle oli omane eriline väärikus, samas mingi usalduslik omadus, mis laskis talle avada oma muret ja leida sellele lahendust.

Üks hullemaid, ent õnnelikult lõppenud tempe oli koera klassi toomine. Taas tulles Sakala tänavalt, hakkas meigga koos sammuma hundikoer. Kooliõues leidis peni seal jooksvaid nooremate klasside poisse, kellega koos hullata. Ju talle leivapalukesi toodi.

Järgmisel hommikul ~~ka~~ oli koer uuesti kooliõues ja viimase klassi suured poisid otsustasid looma tuua eesti keele tundi. Klassiruum oli väike - neljas reas kolm pinki. Koer istus rahulikult keskmises reas seina ääres. Härra Ernst Nurm, tuntud keelemees ja latinist, alustas tundi. Veidi hiljem avanes uks ja sisenes hr Anton Kasemets koos ministeeriumi nõuniku Johannes Aavikuga. Klass kivine! Verner, kelle kõrval koer istus, sosistas: "Saatke võileibu!" Koer ajas end veidi kõrgemale, kuid rahunes einet nosima. Härra Kasemets liikus veidi ettepoole, Härra Aavik jäi paigale, ütles paar sõna ja otsustas siis lahkuda. Talle järgnes ka hr Kasemets.

Klass hingas kergendatult. Keegi pöördus hr Nurme poole: "Näete, kes meil siin on!" Seepeale õpetaja nagu kangestu, siis küsis: "Kas koer oli kogu aeg siin? Viige ära!" See käsk ei vajanud kordamist. Rohkem polnud juttu ei koerast ega tagajärgedest, mis võinuks meid ja kooli tabada pärast ministeeriumi kõrge ametniku visiidi aruande esitamist.

Takkajäerle ei mõista, miks me ei osanud hinnata õpetaja Ernst Nurme. Ta oli pisut koomilise välismusega, kuid heade teadmistega. Ta andis meile laitmatu emakeele oskuse ja põhjalikud teadmised kirjan-
dusest, mis on vastu pidanud tänapäevani.

Ei mäleta erilisi koolikorra rikkumisi. Õppimine oli kodust ja koolist antud kohustus, mida tuli täita põhjusega puudumisi vältides. Klassis oli erineva tasemega õpilasi, nende hulgas teistest koolidest tulnuid, kes olid sattunud pahuksisse distsipliini või edasijõudmatuse tõttu. Osa kohanes meie kooli nõudmistega, osa käis aasta või kaks, tulid-kadusid, nimed ja näod on tumunud. Lõpuklassis olid umbes pooled abiturientid olnud kõolis 7.klassist peale.

Ei tea, et noored mehed oleksid suitsetanud. Kahtlus hõljus Alešeil, ent keegi polnud näinud teda sigaretiga. Lõpumärkide kättesaamist tähistaval hanepraesöömingul oli poistel kuskil peidetud veinipudeleid, mis ilmselt ei jäänud kasutamata. Purjus küll keegi ei olnud. Viimaste jõulude tähistamisel ühes Nõmme kodus vanemate loal ja vastuvõtul pakuti õhtusöögil veini. Arusaamatusi sellest ei tekkinud.

Õpilaste vahel ei olnud uhkustamist riietuse ja ehetega. Kõik olid vormirõivastuses ja selle kandmist peeti rangelt silmas nii igapäeva oludes ^{Kui ka} ~~ei~~ pidulikel juhtudel. Samuti oli see ka teistes koolides. Teatris või kontserdil võis näha, kus istusid reas Lenderi gümnaasiumi, kommertskooli või mõne muu kooli erivärvilistes kleitides neid. Noori mehi eraldada ei saanud, olid kõik tumedates ülikodades, meie omad hallides.

Vahetu õppetöö kõrval püüti luua kontakt üldiste kultuuriüritustega. Koolimuretses pileteid teatrite, eriti "Estonia" õpilastele korraldatud alandatud piletihindadega etendustele. Meeles on tolleaaja menufilm "Vaikselt anuvad mu laulud" Franz Schuberti elust. Selle päevasele eriseansile viidi kogu kool. Külastati ka kunstinäitusi, millest senini on meeles Aleksander Grinovi fantaasiarohked teosed ja Eduard Wiiralti graafid. Täiesti loomulikud olid kevadised retked Tallinna lähemasse ümbrusesse, seal hulgas ka Tõrvandite Kose-Lükatu suvekodusse. Tehti ka pikemaid matku nagu Aegviidu metsa ja Lõuna-Eestisse.

Meile püüti anda ka seltskondliku suhtlemise kogemusi. Toimusid tantsukursused. Neilt saadud oskusi sai proovida koolipidudel, eriti

aastapeol "Estonias". Ühel kooli aastapäevapeol korraldati kelleviietee Kaubandu skoja kaunis saalis. Meie hämmastuseks esitasid eeskavaks lühinäidendi proudad Kansberg ja Ers ning härra Kasemets. Menu oli ülev! Kooliaastapäeva teist kelleviietee mäletan "Estonia" valges saalis.

Kunagi hiljem mainis mulle üks endisi õpetajaid, et meie kooli õppetase ei olnud ertit kõrge. Võibolla tõesti kõigis ainevaldades ei olnud teadmiste andmine küllalt põhjalik, ent olulisest me küll ilma ei jäänud. Üks näitajaid on vast seegi, et kõik ülikooli pürgijad said kõrghariduse teeotsale, kuhu pääses läbi sisseastumiseksamite. Õpingute poolelijätmine tuli muutunud poliitilistest oludest. Need, kes alustasid õpinguid pärast sõda, suutsid lõpetada.

Meie kooli väärtuseks oli nõudlik ja tasakaalukas suhtumine õpilastesse, seega oli võibolla kasvastulik osa suurem kui õpetuslik panus.

Tiina Nurk-Varang

Tartus, maikuu 2004.

I lend.

✓

1938.a. lõpetajad.

Borghild Haug. Lõpetas TRÜ arstiteaduskonna hambaarstina. *harast sõda*

Evald Herkles. Oli Eesti kaitseväes. Mobiliseeriti Punaarmeesse.

Sinaida Hirv. Töötas Tallinnas.

Irma Kaevats. Viibis NL-s evakatsioonis. Hiljem ei lävinud teistega.

Leida Kanne. Lõpetas TPI majandusteaduskonna. 1968 kaitses majandusteaduste kandidaadi kraadi.

Benita Koha. Töötas Tartus ja Tallinnas.

Evi Krabbi. Evakueerus 1944 Läände.

Vambola Leetmaa. Astus 1938 TÜ õigusteaduskonda. *1940 TRÜ arstiteaduskonna
kehakultuuriosakonda* (9). Evakueerus Läände.

Arnold Lepik. Lõpetas TPI majandusteaduskonna. Töötas Tallinnas.

Selma Matson. Astus 1938 TÜ arstiteaduskonda. Evakueerus 1944 Läände.

Jüri Murumets. Viibis Eestis, Tegevus teadmata.

Roman Nõmme. Oli Eesti kaitseväes. Mobiliseeriti Punaarmeesse.

Erik Nõörme. Mobiliseeriti 1941 kutsealusena Punaarmeesse.

Laine Piipur. Alustas 1938 TÜ arstiteaduskonna rohuteaduse osakonnas, mille lõpetas 1944(?). Arvatavasti hukkunud teel Läände.

Verner Põllupüü. Astus 1938 TÜ arstiteaduskonda. 1944. evakueerus Läände.

Aleksei Raist. Hukkus hävituspataljonis 1941 (?).

Elfriede Ristmäe. Evakueerus 1944 Läände.

Voldemar Tamleht. Astus 1938 Tartu Ülikooli. Evakueerus 1944 Läände.

Alfred Tinn. Oli Eesti kaitseväes. Mobiliseeriti Punaarmeesse.

Paul Toomla. Evakueerus Läände ilmselt Saksa sõjaväega.

Hulda Udam. Alustas 1938 TÜ arstiteaduskonnas, katkestas õpingud.

Tiina Varang. Lõpetas 1952 TRÜ kunstiajaloolasena. 1968 kaitses kunstiteaduse kandidaadi kraadi.

Ester Viik. Astus 1938 Tartu Ülikooli, ei jätkanud õpinguid.

PEDAGOGGIKA
ARHIIVMUUSEUM
FOND K43177-16